
Dit optimisme werd echter niet gedeeld door ds. Bas Jan Ader van Nieuw-Beerta. Die was, naar later zou blijken, bezig een volgende stap te zetten: naar illegaal opererend verzet en het organiseren van joodse onderduik. Gemakkelijk zou dat niet worden. Volgens Ader in januari 1942 waren velen bang en geïntimideerd, en was de sfeer in menige hervormde kerk mat:

Dat is het fundamentele gebrek. De kerk voldoet niet, is niet tegen de omstandigheden opgewassen.⁵¹

Aanpassing aan de omstandigheden?

De vereniging van vrijzinnige hervormden in Groningen drong erop aan om zich niet op te sluiten in 'eigen vraagstukken', maar een bijdrage te leveren aan 'de menselijke gemeenschap'.⁵² De richtingen in de kerk zouden elkaar moeten vinden op basis van 'positieve christelijke waarden'. Maar was dat realistisch? Het *Noorderlicht* had in 1940 nog eens duidelijk gesteld dat vrijzinnigen niét geloofden in het bestaan van Adam en Eva, de pratende ezel van Bileam of de lichamelijke opstanding en hemelvaart.⁵³ Hoe het gestelde doel dus te bereiken?

Het antwoord kon luiden: door zich realistisch te voegen naar een nieuwe tijd. Die houding werd bepleit door het *Nieuwsblad van het Noorden*: vol aandacht voor de lokale economie, opgewekt van toon, met veel sport in de kolommen, niet uitgesproken 'fout', maar bereid om zich te voegen naar de regels. Het *Nieuwsblad* plaatste in 1941 een lovend artikel over Ter Apel, door burgemeester Beins geroemd als 'de mooiste plaats der provincie Groningen, wat natuurschoon betreft'. Hetzelfde artikel vermeldde een opschrift in gothische letters dat zich tot de sloop in 1837 in de bovenverdieping van het klooster had bevonden.⁵⁴ Het ging om een citaat van Ovidius:

Donec eris felix, multos numerabilis amicos.
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Ofwel: 'Zoolang het geluk u toelacht, zult ge vele vrienden hebben. Komen er bewolkte dagen, ge zult alleen zijn.' Eigenlijk was deze tekst in 1941 verrassend actueel. Aan de lezer van het *Nieuwsblad* bleef niet verborgen dat de bezetter keihard optrad tegen iedere vorm van oppositie. Gepubliceerde rechtbankvonnissen spraken duidelijke taal. Hoe somber het er voor de joden uitzag bleek uit een verslag van een NSB-bijeenkomst in hotel Schot in Ter Apel. Daar werd aangekondigd dat de joden, door wie de boeren stelselmatig zouden zijn uitgezogen, binnenkort stevig zouden worden aangepakt.⁵⁵ De dreiging werd onverhuld afgedrukt. Iedere vorm

stukken vanaf de jaren dertig werden door dhr. Jochem Abbes veilig gesteld na te zijn terug gevonden in een loods in Stadskanaal. Ouder materiaal bevindt zich in GA.

⁵¹ Notulen buitengewone vergadering classis Winschoten 14-1-1942, in: AHGB archief classis Winschoten.

⁵² Rondzendbrief Vereniging van Vrijzinnige Hervormden in Groningen, getekend door secretaris O.J. Reinders, Zuidwolde (Gr.) augustus 1941, in: AHWK.

⁵³ P.C. Wieringa, 'Hoofdzaken van ons geloof', in: *Het Noorderlicht* 16-2-1940.

⁵⁴ 'Ter Apel: het puntje achter de Z', in: *Nieuwsblad van het Noorden* 2-8-1941.

⁵⁵ 'NSB bijeenkomst te Ter Apel', in: *Nieuwsblad van het Noorden* 11-6-1941.